

Klinické právní vzdělávání

Mgr. Veronika Kristková LL.M, březen 2010

Klinické právní vzdělávání

1.	Co je právní klinika?	3
2.	Co je cílem klinického právního vzdělávání?	3
3.	Jaký je přínos klinického právního vzdělávání?	4
4.	Co jsou praktické právníkové dovednosti?	5
5.	Z jakých složek se skládá klinického právní vzdělávání?	6
6.	Jaké jsou modely klinického právního vzdělávání?	6
7.	Prvky úspěšného klinického programu	9
8.	Jak založit kliniku?	10
9.	Podrobněji k některým organizačním aspektům kliniky poskytující služby klientům	14
10.	Jak vytvořit učební plán (syllabus) kliniky?	16
11.	Jak vytvořit výukový plán klinické lekce?	18
12.	Výukové metody právních klinik	22
13.	Největší mýty o klinickém právním vzdělávání	24
14.	Právní kliniky na českých právnických fakultách	26
15.	Zahraniční asociace právních klinik a organizace podporující rozvoj právních klinik	26
16.	Materiály o klinickém právním vzdělávání	26

1. Co je právní klinika?

Právní klinika je vzdělávací program, jehož základem je interaktivní a reflektivní metoda vzdělávání a jehož základními cíli je vybavit studenty

- teoretickými a praktickými znalostmi
- praktickými dovednostmi
- hodnotovou orientací v souladu s profesní etikou

k praktickému poskytování právních služeb a realizaci sociální spravedlnosti.

Právní klinika je zážitkovým učením nebo učením založeným na praktické zkušenosti. V průběhu vzdělávacího procesu jsou studenti konfrontováni se skutečnými životními situacemi například prostřednictvím interakce s klienty, řeší právní problémy a jsou kriticky hodnoceni svými kolegy a supervizory. Studenti hrají při klinickém právním vzdělávání aktivní roli a učí se, jak právo funguje v reálných životních situacích.¹ Zatímco obsahem tradičního právního vzdělávání je teorie, klinické právní vzdělávání se soustředí na dovednosti nepostradatelné v právní praxi. Rovněž vštěpuje studentům hodnoty jako profesní odpovědnost právníka podílet se na sociální spravedlnosti a být profesně odpovědný při výkonu profese.²

2. Co je cílem klinického právního vzdělávání?

Cílem klinického právního vzdělávání je:

- poskytnout studentům teoretickou právní průpravu (často ve specifické právní oblasti),
- sloučit znalosti studentů z různých oblastí hmotného a procesního práva,
- překlenout mezeru mezi teorií vyučovanou na právnické fakultě a právní praxí,
- naučit studenty dovednosti nezbytné pro právní praxi
- naučit studenty reflektovat lidský prvek studia a praxe práva
- naučit studenty přemýšlet o právních věcech od počátku jejich vývoje
- vést studenty k profesní odpovědnosti a dodržování profesní etiky v právní praxi
- poskytnout studentům znalosti o dopadu právního systému na nemajetné, vštípit studentům smysl pro sociální spravedlnost prostřednictvím poskytování právní pomoci znevýhodněným skupinám a pro profesní etický závazek k veřejně prospěšné činnosti, pomoci studentům uvědomit si význam role právníka ve společnosti a limity role právníka a právního systému,
- naučit studenty učit se z praktické zkušenosti a poskytnout jim možnost spolupracovat při učení

Narozdíl od nevládních organizací, jejichž primárním cílem je poskytnout právní pomoc nemajetným klientům, jsou cíle kliniky **primárně vzdělávací**. Ačkoliv tyto vzdělávací cíle klinika naplňuje úzkým sepejetím s poskytováním právní pomoci nemajetným klientům, je třeba nastavit objem klinikou poskytovaných služeb takovým způsobem, aby poskytované služby nebránily dosažení vzdělávacích cílů kliniky.

¹ Hugh Brayne, Nigel Duncan and Richard Grimes *Clinical Legal Education: Active Learning in the Law School* (1998) 1.

² David McQuoid-Mason and Robin Palmer: *African Law Clinician's Manual*

3. Jaký je přínos klinického právního vzdělávání?

Cílem právnické fakulty by měla být co nejlepší příprava studenta k efektivnímu výkonu právní praxe. K tomu, aby byl systém právního vzdělávání úspěšný a produkoval kompetentní a profesionální právníky, by mělo studium vybavit studenty vedle znalostí právního systému a právní teorie i určitými základními praktickými právními dovednostmi a hodnotami, které jsou nezbytné pro efektivní aplikaci právních znalostí a výkon jakékoliv právnické profese. Současný systém uměle odděluje teoretické právní vzdělávání, které probíhá na právnických fakultách, a další profesní praktickou přípravu, za něž nesou odpovědnost praktikující právníci, ať už soudci, státní zástupci nebo advokáti. Proto je výuka praktických právních dovedností v rámci dalšího profesního vzdělávání právníků málo efektivní. Právní vzdělávání by mělo klást větší důraz na schopnost studentů řešit právní problémy, která se nejlépe rozvíjí praxí. Důvodem, proč by vzdělávání v praktických právních dovednostech mělo začínat již na právnické fakultě je, že tímto způsobem je možné poskytnout studentům strukturovanou a systematickou výuku praktických dovedností, jejich propojení s teoretickými základy a zároveň efektivní zpětnou vazbu. Výuka praktických právních dovedností na právnické fakultě podporuje schopnost sebereflexe studentů a významně zvyšuje jejich schopnost učit se v rámci dalšího profesního právního vzdělávání a celoživotní praxe vůbec.

Klinické právní vzdělávání:

- prohlubuje **teoretické znalosti** právní úpravy prostřednictvím jejich praktické aplikace
- **propojuje znalosti** hmotněprávní a procesně právní z více právních oblastí
- vybaví studenty **dovednostmi** nezbytnými **pro právní praxi**
- použití reflektivních a interaktivních vzdělávacích metod **umožňuje studentům porozumět aplikaci práva** způsobem, který často neumožňují jiné metody (přednášky, semináře)
- poskytuje studentům **strukturované vzdělávání** prostřednictvím praktické zkušenosti, ze které studenti extrahují znalosti, hodnoty a dovednosti, což umožňuje studentům lépe reflektovat praktickou zkušenost a **učit se z právní praxe** po absolvování fakulty
- učí být v právní praxi **profesně odpovědný**
- zahrnuje v sobě hodnoty jako je etický závazek právníka podporovat **sociální spravedlnost**, vede studenty k **veřejně prospěšné činnosti** a přispívá k vytváření odpovědné právní profese
- vyučující působící v rámci kliniky přispívají k rozvoji **vědy o právních dovednostech a teorii právní praxe**
- „vedlejším účinkem“ vzdělávacích cílů kliniky je **zvýšení přístupu sociálně slabých klientů** k právním službám a právu

4. Co jsou praktické právníkové dovednosti?

Jaké jsou praktické právníkové dovednosti a hodnoty, k jejichž rozvoji by mělo vedle znalostí právní úpravy a její aplikace právní vzdělávání vést? Tuto otázku si v USA začali klást již v osmdesátých letech minulého století. Od 80. let advokátní komora vyvíjí nátlak na fakulty, aby zvýšily úsilí vybavit absolventy pro vstup do praxe praktickými dovednostmi na lepší úrovni. Novým impulsem v rámci tohoto tlaku byla tzv. McCrate report³ publikovaná American Bar Association v roce 1992. Tato zpráva konceptualizovala právní vzdělávání jako kontinuální vzdělávací proces, za který nesou odpovědnost jak právníkové fakulty, tak praktikující právníci. McCrate report identifikovala 10 základních právníkových dovedností a 4 základní hodnoty, za jejichž výuku by primárně měly nést odpovědnost právníkové fakulty a tyto dovednosti a hodnoty by následně měly být zdokonalovány v průběhu dalšího právníkého vzdělávání.

Těmito dovednostmi jsou:

- řešení právních problémů (identifikace problému, nalezení alternativních řešení a strategií, vytvoření a implementace postupu k řešení problému),
- kritické myšlení (studenti jsou schopni hledat kreativní řešení problému klienta, neměli by nekriticky přijímat nabízející se řešení jako dané),
- právní analýza a aplikace právních norem (identifikace a formulace právních otázek, formulace, rozvíjení a zhodnocení relevantní právní teorie),
- kritická a syntetická právní argumentace,
- právní výzkum (znalost a schopnost základních nástrojů vyhledávání právních informací, pochopení a implementace koherentního a efektivního právního výzkumu),
- schopnost zjišťovat faktické okolnosti (zhodnotit potřebu zjistit další faktické okolnosti, zhodnocení získaných informací apod.),
- komunikační dovednosti (ústní i písemné, prezentační dovednosti),
- vedení pohovoru s klientem a poskytování poradenství klientovi,
- negociace,
- litigace (vedení soudního sporu/vystupování před soudem),
- znalost procesu alternativního řešení sporů,
- efektivní management právní práce,
- právní etika (povaha a prameny/zdroj etických norem, jak jsou etické normy vymáhány, jak poznat a řešit etické konflikty).

Z hodnot pak zpráva jmenuje

- profesní kompetentnost (tj. její získání, udržení a kompetentní zastupování klientů),
- odpovědnost za kvalitu spravedlnosti (včetně zajištění přístupu k právní pomoci těm, kteří si to nemohou dovolit, rozvoj právního systému a právních institutů),
- odpovědnost za rozvoj právníkové profese,
- odhodlanost zvyšovat své znalosti a schopnosti.

³ Educational Continuum Report of The Task Force on Law Schools and the Profession: Narrowing the Gap
American Bar Association, Section of Legal Education and Admissions to the Bar, July 1992,
<http://www.abanet.org/legaled/publications/onlinepubs/maccrate.html>, 18.8.2008

5. Z jakých složek se skládá klinického právní vzdělávání?

Vzdělávání v rámci klinik se skládá se tří složek:

- **přípravná složka (teoretická příprava, seminární část)** – zahrnuje studium relevantní právní úpravy a teorie praktických právnických dovedností a technik, které se používají v rámci praktické části, studenti plánují a připravují se na zkušenostní část
- **zkušenostní složka (praxe)** – studenti uplatňují získané znalosti v praxi (poskytují právní pomoc nebo vzdělávají laiky) v reálných podmínkách pod dohledem zkušeného supervizora (vyučujícího nebo praktikujícího právníka),
- **reflektivní složka** – studenti reflektují získanou zkušenost a hodnotí svůj výkon (prostřednictvím písemné reflexe a sebehodnocení, hodnocení a kritiky ostatních studentů, hodnocení supervizorem).

6. Jaké jsou modely klinického právního vzdělávání?

Modely klinického právního vzdělávání se od sebe mohou značně lišit podle cílů kliniky a cílové skupiny klientů, které jsou její služby určeny. Cílovými skupinami mohou být klienti, kteří potřebují právní pomoc v běžných případech až po společenské skupiny, v jejichž zájmu se klinika věnuje případům se širším společenským dopadem (public interest law případy). Modely způsobu poskytování služeb mohou mít formu klinik umístěných v budově fakulty, mimo fakultu, komunitních klinik, street law klinik až po kliniky věnující se výlučně tvorbě právních předpisů.

Činnost kliniky se může různit od poskytování právní ústní právní porady a sepisování základních právních podání až po právní pomoc zahrnující zastupování před soudem, dokumentování strukturálních právních problémů komunit, zvyšování právního povědomí, používání alternativních řešení metod sporů až po tvorbu právních předpisů. Typ činnosti a model kliniky má vliv na to, kolik studentů se může kliniky zúčastnit.⁴

Velmi všeobecně můžeme kliniky rozdělit do dvou základních kategorií podle zaměření jejich činnosti:

- **kliniky poskytující právní pomoc klientům**
 - **všeobecné (nespecializované) právní kliniky**
 - **specializované právní kliniky** (uprchlické právo, zdravotnické právo apod.)
 - **public interest law law kliniky**
- **street law kliniky (kliniky právní gramotnosti)**
- **fakultní, resp. univerzitní** (university-based)
- **mimo-fakultní**
- **formou stáží**

V rámci **kliniky poskytující právní služby klientům**, se v přípravné (teoretické, seminární části) studenti učí za využití interaktivních metod základním dovednostem pro praktickou aplikaci práva – vedení pohovoru s klientem, metodě právní analýzy, jednání s různými subjekty zúčastněnými na právních procesech, veřejnému vystupování, argumentačním schopnostem, přípravě právních podání, profesní etice v praxi apod. Na výuce v této části by se měl podílet právník s bohatými praktickými zkušenostmi. V této části se studenti věnují i platnému právu, zejména té oblasti, na

⁴ David McQuoid-Mason and Robin Palmer: African Law Clinician's Manual

kteřou se daná klinika zaměřuje. Na přípravnou část kliniky navazuje část praktická. V praktické části kliniky většinou studenti pod dohledem zkušeného právníka z praxe poskytují základní právní poradenství přímo klientům a sepisují pro ně právní podání. Studenti se učí vést pohovor s klientem, poskytovat právní poradenství, sepisovat právní podání a jednat v souladu s profesní etikou.

V rámci velmi rozvinutých klinik studenti mohou zastupovat klienty pod dohledem zkušeného právníka i v soudních řízeních. V rámci takových klinik mají studenti možnost sledovat všechna stádia právního sporu od prvního pohovoru s klientem, přes právní rozbor, sepsání podání a vedení soudního procesu.

Poznatky získané v praktické části studenti společně s vyučujícími a supervizory analyzují, odhalují možné chyby v postupu, hledají jiná řešení. Snaží se tak vytěžit z praxe maximum pro vzdělávací proces.⁵ Vedle praktických právnických dovedností jsou v rámci právní kliniky studentům vštěpovány také hodnoty jako povinnost právníka podílet se na sociální spravedlnosti ve společnosti a být při výkonu právní praxe profesně odpovědný. „Vedlejším účinkem“ kliniky poskytující poradenství „živým“ klientům je zvýšení přístupu sociálně slabých klientů k právním službám. V rámci tohoto modelu právní kliniky je důležité zachovat rovnováhu mezi akademickou prací, která je na studentech vyžadována v rámci studia a jejich povinností poskytnout kvalitní právní služby nemajetným a marginalizovaným klientům kliniky. Je proto důležité mít na zřeteli, že primárním cílem kliniky není zajistit přístup nemajetným klientům k právním službám, ale vzdělávání studentů. Tomu by mělo odpovídat množství případů připadajícího na jednoho studenta.

- **všeobecné (nespecializované) právní kliniky**

Klinika může poskytovat všeobecnou právní pomoc ve většině právních oblastí, které jsou relevantní pro nemajetné klienty zejména v oblasti občanského, pracovního, rodinného a trestního práva (např. bydlení, problematika dluhů, sociální zabezpečení, pracovněprávní problematika, spotřebitelská problematika atd.). Máloterá klinika poskytuje všeobecně právní pomoc ve všech právních oblastech. Takový typ kliniky vyžaduje důkladné proškolení studentů, aby byli schopní vypořádat se se širokou škálou právních problémů z různých právních oblastí. Podmínkou poskytnutí právní pomoci je nemajetnost klienta tj. klient si nemůže dovolit právní pomoc komerčního advokáta. Všeobecné právní kliniky umožní studentům seznámení se širokým spektrem právních problémů, se kterými se nemajetní setkávají. Umožňuje studentům zjistit, jak široká může právní praxe být a zkusit si v praxi mnohé právní oblasti. Zejména u tohoto modelu kliniky je důležité, aby počet klientů nepřekročil kapacitu kliniky, což by negativně ovlivnilo kvalitu poskytované právní pomoci a vzdělávací efekt kliniky. Počet případů by měl být omezen a klienti případně odkazováni na jinou pomoc. Výsledkem práce kliniky je zvýšení přístupu ke spravedlnosti individuálních klientů. Klinika se nutně nemusí nezabývat systematickými problémy a případy, které by mohly změnit systém nebo přinést prospěch určité společenské skupině.

- **specializované právní kliniky**

Klinika se může specializovat na některou oblast ochrany lidských práv nebo jinak vymezený okruh právních problémů (např. klinika uprchlického práva, klinika zabývající se pomocí obětem domácího násilí, environmentálně orientovaná klinika, klinika pro práva pacientů apod.). Tyto kliniky umožňují studentům vybudovat si specializaci v určité právní oblasti. Může se jednat o prohloubení znalostí v právní oblasti, která je součástí vzdělávacího plánu na fakultě nebo v oblasti, která jeho součástí není a pak je třeba studenty vždy vzdělat i o hmotněprávní úpravě. I u specializovaných právních klinik je většinou podmínkou poskytnutí právní pomoci nemajetnost klienta. U tohoto typu klinik je důležité, aby studenti, případně i vyučující, získali potřebnou odbornost ve speciální oblasti, pokud tato oblast není součástí vzdělávacího plánu na fakultě. Výsledkem činnosti kliniky je zvýšení přístupu k právní pomoci pro klienty, jejichž problém je z oblasti, na kterou se klinika specializuje. Odbornost kliniky

⁵ Dohnal V., Právní kliniky – vzdělávací model pro 21. Století?, Via Iuris, I/2005 vyšlo v časopisu Právní fórum 2/2005 z 28. 2. 2005

v určité oblasti umožňuje zdokumentovat systémové problémy v dané oblasti a prosazovat systémové změny.

- **public interest law kliniky** (kliniky, které se věnují pouze případům se širším společenským dopadem)

Zvláštním typem specializovaných klinik jsou **public interest law kliniky**. Public interest law kliniky se věnují pouze případům, které mají potenciál dosáhnout společenské změny přesahující individuální případ klienta. Tyto kliniky se věnují podobným právním oblastem jako specializované kliniky, ale v rámci této speciální oblasti se věnují pouze případům, které mají dopad na širší skupinu lidí. Tento typ kliniky umožňuje studentům vedle získání odbornosti v určité specifické oblasti práva získat rovněž zkušenosti v oblasti strategické litigace případů s širším společenským dopadem (public interest případy). Výsledky práce kliniky mají významný dopad na cílovou skupinu prostřednictvím zvolených případů, přispívají k dosažení systémových změn pro zajištění sociální spravedlnosti většímu počtu lidí.

- **fakultní, resp. univerzitní** (university-based)

Fakultní (univerzitní) právní kliniky jsou umístěny v budově fakulty nebo v budově úzce s fakultu související. Díky tomu jsou snadněji přístupné studentům než kliniky umístěné mimo fakultu. Cílovou skupinou mohou být individuální klienti, kteří se obrátí na všeobecnou právní kliniku, klienti, jejichž problém vyžaduje zvláštní odbornost nebo ti, kteří se obracejí na kliniku s případy se širším společenským dopadem (public interest). Kliniky umístěné na fakultě mají nejlepší přístup k potřebným zdrojům a jsou nejvíce prospěšné pro studenty a vyučující, protože umožňují snadný přístup do knihovny a k dalším fakultním zařízením. Rovněž umožňují přístup k akademickým pracovníkům, kteří mohou pomoci s případy v rámci své odbornosti, a naopak umožňují akademickým pracovníkům vhléd do praxe jejich oboru. Tyto kliniky však mohou být méně přístupné pro klienty. Je důležité zajistit funkčnost kliniky v průběhu letních prázdnin a zkuškového období.

- **mimofakultní kliniky**

Tento model kliniky není tolik dostupný pro studenty a vyučující jako fakultní model, ale může být dostupnější pro klienty. Stejně jako fakultní klinika i komunitní klinika může poskytovat všeobecnou právní pomoc, může být specializovaná v určité oblasti nebo může být orientována na public interest případy. Všeobecně zaměřená klinika umístěná v prostředí komunity, které poskytuje služby, může přitáhnout více klientů a být komunitě více prospěšná. Specializované kliniky a public interest law kliniky si vybírají své klienty, proto by měly mít vytvořený systém odkazování klientů na jinou pomoc v případě, že problémy klientů nespádají do jejich specializace.

- **kliniky formou stáží**

Tento model kliniky funguje na základě dohody o spolupráci nebo partnerství mezi fakultou a nevládní organizací, orgánem veřejné správy nebo soukromým subjektem (např. advokátní kancelář). Na rozdíl od předcházejících modelů je za administrativu kliniky odpovědný spolupracující subjekt. Studenti mají povinnost absolvovat určitý počet lekcí pod dohledem pracovníka spolupracujícího subjektu a obvykle musí na závěr zpracovat zprávu o své práci v organizaci a získaných zkušenostech. Tato forma vyžaduje vybudování vztahů mezi fakultou a nevládními organizacemi nebo orgány veřejné správy. Studenti získají cenný vhléd do fungování těchto subjektů a vyučující fakulty se uleví od denního dohledu nad prací studentů. Vyučující fakulty by však měli monitorovat, zda je studentům spolupracujícími subjekty poskytována důkladná supervize a zda program studentům poskytuje hodnotnou praktickou zkušenost.

- **street law kliniky** (kliniky právní gramotnosti)

Street law kliniky jsou programy zaměřené na zvýšení právního povědomí určité cílové skupiny např. studentů středních škol, vězňů, terénních sociálních pracovníků apod. V rámci street law klinik se

studenti učí, jak učit laiky právo za pomoci interaktivních výukových metod a praktické právníkové dovednosti jako schopnost ústně argumentovat, vysvětlit právní úpravu jednoduchým jazykem, veřejné vystupování. Studenti získávají rovněž povědomí o problémech komunit, ve kterých vyučují. Po studentech je požadováno, aby odučili řadu interaktivních hodin o různých oblastech práva jako například úvod do práva a právního systému, trestní právo, soudnictví nad mládeží, spotřebitelské právo, rodinné právo, právo a HIV/AIDS apod. Během vzdělávání cílových skupin mohou studenti rovněž poskytovat rady ohledně praktických aspektů právní úpravy. Dotazy týkající se složitějších právních problémů odkazují na kliniky poskytující právní služby klientům nebo na bezplatnou právní pomoc poskytovanou státem nebo na soukromé advokáty. Stejně jako v případě klinik poskytujících právní služby klientům jsou studenti kriticky hodnoceny kolegy a supervizory. Street law kliniky umožňují fakultám zapojit do klinického právního vzdělávání větší počet studentů a nevyžadují tak malý poměr studentů na jednoho učitele jako jiné klinické právní programy. Stejně jako u klinik formou stáží je i v případě street law klinik třeba zajistit kvalitní supervizi studentů, protože vyučující fakulty nejsou schopni zajistit supervizi každé lekce vyučované studenty a musejí se spolehnout na externí supervizi – např. učitele střední školy, kde studenti vyučují. Výstupem kliniky je znalost cílové skupiny (např. žáci středních škol nebo vězni) o svých právech a povinnostech, o tom, jak funguje právo a co dělat v případě potřeby právní pomoci. Ideální je, pokud je street law program zahrnut například do vzdělávacích osnov středních škol nebo rehabilitačního programu ve věznici, pak má významnější dopad na cílovou skupinu.

Dalšími modely klinik, které fungují v zahraničí, jsou například

Kliniky alternativního řešení sporů

V rámci těchto klinik jsou studenti školeni v neprávních metodách řešení sporů. Studenti jsou školeni v dovednostech nezbytných pro vyjednávání a mediaci v rámci práce s klienty kliniky.

Kliniky vytváření právních předpisů

V rámci těchto klinik se studenti učí, jak vytvářet právní předpisy v důležitých právních oblastech. Návrh zákona je potom zaslán ministerstvu apod. Tyto kliniky často úzce spolupracují s orgány veřejné správy, komisemi k přípravě zákonů nebo nevládními organizacemi.

7. Prvky úspěšného klinického programu

- integrace do vzdělávacího programu fakulty (potřebné zdroje)
- oficiální status volitelného předmětu (aby studenti brali práci v rámci kliniky vážně)
- umístění na fakultě (studenti i vyučující vidí výsledky praktické zkušenosti, zvýšení podpory ze strany fakulty)
- silný akademický (plánovací) prvek a pedagogický prvek v rámci zkušeností (praktické) části kliniky
- vybudování vztahů s NNO (mohou být zdrojem případů, užitečné praktické zkušenosti právníků)

8. Jak založit kliniku?

Přehled kroků nutných k založení právní kliniky

1. Zhodnoťte potřeby pro založení kliniky
2. Definujte vzdělávací cíle a výstupy kliniky
3. Zvolte model kliniky, definujte misi kliniky a její název
4. Zajistěte financování kliniky
5. Vytvořte sylabus kliniky a nechte jej schválit
6. Vytvořte strukturu a management kliniky
7. Vytvořte systém administrace kliniky
8. Připravte výukové materiály a materiály k poskytování právní pomoci
9. Připravte se na činnost studentů
10. Zajistěte lidské zdroje pro kliniku
11. Zhodnoťte první fázi činnosti kliniky
12. Zajistěte finanční udržitelnost kliniky

1. Zhodnoťte potřeby pro založení kliniky

- a. Jaká je struktura současného vzdělávacího plánu a jaký je proces schvalování vzdělávacího plánu na fakultě/univerzitě.
- b. Jaká je struktura (sylabus) jednotlivých předmětů?
- c. Jaké vzdělávací metody jsou na fakultě používány?
- d. Jakou praktickou zkušenost studenti získávají v rámci současného studijního plánu? Jak je efektivní?
- e. Jak klinika zapadá a čím přispívá do vzdělávacího plánu fakulty?
- f. S jakými sociálními a právními problémy by studenti mohli pracovat – ochrana sociálně vyloučených osob, nedostatek právního povědomí apod.?
- g. Se kterými cílovými skupinami bude klinika pracovat v rámci praktické části (např. klinika bude poskytovat právní pomoc uprchlíkům, obětem domácího násilí, pacientům, klinika bude zvyšovat právní povědomí středoškolských studentů, vězňů, terénních sociálních pracovníků apod.)?
- h. Jaký typ právních problémů je nejvíce rozšířený u cílové skupiny?
- i. Jaký typ právních problémů může být přitažlivý pro klienty kliniky?
- j. Jakým činnostem se bude moci klinika věnovat s ohledem na současnou úroveň znalostí a dovedností studentů?

2. Definujte vzdělávací cíle a výstupy kliniky

- a. Jaké budou cíle kliniky? Vytvořte hlavní cíle kliniky: vzdělávací cíle (rozvinout znalosti, dovednosti a hodnoty potřebné pro právní praxi), poskytování služeb (poskytnout právní pomoci sociálně slabým, marginalizovaným skupinám, zvýšit právní povědomí a znalost lidských práv určité skupiny apod. S jakými sociálními a právními problémy by studenti mohli pracovat – ochrana sociálně vyloučených osob, nedostatek právního povědomí apod.?
- b. Jaké bude mít klinika vzdělávací výstupy na základě výše stanovených cílů?

3. Zvolte model kliniky a definovat misi kliniky a její název

- a. Na základě odpovědí na předcházející otázky, jaký model kliniky nejlépe vyhovuje vzdělávacím potřebám studentů, případně cílové skupině, se kterou bude pracovat praktická část kliniky? (klinika poskytující právní pomoc klientům, street law klinika, klinika umístěná na fakultě atd.)

- b. Jaké budou cíle kliniky? Vytvořte hlavní cíle kliniky: vzdělávací cíle (rozvinout znalosti, dovednosti a hodnoty potřebné pro právní praxi), poskytování služeb (poskytnout právní pomoci sociálně slabým, marginalizovaným skupinám, zvýšit právní povědomí a znalost lidských práv určité skupiny apod.)
- a. Jaký bude název kliniky?
- b. Jaké zdroje (lidské, materiální) budou třeba?
- c. Je třeba upravit některé cíle nebo výstupy kliniky s ohledem na dostupné zdroje?
- d. Jaký bude časový harmonogram založení kliniky?

4. Zajistěte financování kliniky

- a. Jak bude zajištěno financování kliniky? (z grantu, z rozpočtu fakulty, sponzory)
- b. Jaký bude rozpočet kliniky?

5. Vytvořte sylabus kliniky a nechte jej schválit

- a. Jaké jsou požadavky pro zavedení/schválení nového předmětu na fakultě?
- b. Jaké oblasti práva bude klinický předmět zahrnovat? (občanské, trestní, správní právo lidská práva, více právních oblastí apod.)
- c. Pro studenty kterého ročníku bude předmět určen? Jak obsáhlý by předmět měl být? (počet akademických hodin).
- d. Bude předmět volitelný nebo povinný?
- e. Jaké akademické hodnocení studenti získají za absolvování předmětu (počet kreditů apod.).
- f. Jakým způsobem budou vybráni studenti, kteří si předmět budou moci zapsat?
- g. Jaká bude struktura sylabu předmětu? Kolik hodin bude věnováno výuce práva, právních dovedností a hodnot? Kolik hodin bude věnováno praxi, reflexi a evaluaci?
- h. Jak budou studenti hodnoceni v průběhu a na konci kurzu?
- i. Do jakého typu praktické práce budou studenti zapojeni? Jakému typu případů se budou věnovat, jaký bude profil potencionálních klientů, s jakými organizacemi bude klinika spolupracovat, jaký typ právní pomoci bude klinika poskytovat – pouze právní poradenství nebo i zastupování, bude se věnovat vzdělávání laiků?
- j. Jaké praktické právní dovednosti jsou zásadní pro výše uvedenou praxi? (tj. vedení pohovoru s klientem, poskytování právního poradenství, právní analýza a argumentace, komunikační dovednosti, práce s právními informacemi, vystupování před soudem, metodologie vzdělávání laiků o právu).
- k. Jaká další teoretická průprava je nutná pro praktickou část kliniky?

6. Vytvořte strukturu a management kliniky

- a. Jaký bude vztah kliniky k fakultě případně jiným orgánům? Jaký bude vztah kliniky a vyučujících, kteří do výuky na klinice nejsou zapojeni?
- b. Která katedra bude za klinický kurz odpovídat?
- c. Jaké bude právní postavení kliniky?
- d. Kdo bude tvořit management kliniky (případně poradní sbor)?
- e. Kolik studentů se kliniky zúčastní?
- f. Kolik studentů bude připadat na jednoho supervizora praktické práce studentů, aby byl zajištěn efektivní dohled nad praktickou činností studentů a poskytnuta studentům přínosná zpětná vazba?
- g. Jaké budou funkce jednotlivých lidí podílejících se na realizaci kliniky? (Pracujte s administrativním personálem a dalšími osobami, které se podílí na běhu kliniky: vymezte jejich role a funkci, vytvořte systém podávání zpráv a povinností v kanceláři, setkejte se supervizory a partnery, kteří spolupracují na případech a supervidují je.)
- h. Kolik případů bude připadat na jednoho studenta?

- i. Budou studenti pracovat na jednotlivých případech individuálně nebo spolupracovat?
- j. Kdo bude klientem kliniky? (zda a jakým způsobem bude klinika ověřovat nemajetnost klienta).
- k. Jak budou vybírány případy, kterým se bude klinika věnovat? (v případě kliniky poskytující i právní služby klientům)
- l. Jak budou vyučující nebo právníci z praxe supervidovat práci studentů? Je třeba další supervizi – lidské a finanční zdroje pro zastupování klientů v řízení?

7. Vytvořte systém administrace kliniky

- a. Kde bude umístěna kancelář kliniky? Bude kancelář dostupná pro studenty a klienty fakulty?
- b. Jak velká kancelář (pokud je třeba)? Vezměte v úvahu prostory pro setkávání s klienty, pro práci studentů v rámci kliniky, pro dohled vyučujících nad praktickou prací studentů, pro administrativní zaměstnance?
- c. Jaké je potřebné vybavení kanceláře kliniky? (nábytek, počítače, telefon, fax, kopírování, prostory pro ukládání spisů apod.)
- d. Jak bude garantován přístup každého studenta k vybavení potřebnému pro práci (počítač, telefon)?
- e. Jaká je právní úprava poskytování právní pomoci?
- f. Jaké minimální standardy poskytované právní pomoci musí klinika dodržet?
- g. Vytvořte pravidla managementu kanceláře: vytvořte pravidla pro studenty, které musí dodržovat při práci na klinice – ve vztahu ke klientům, pro vedení spisů, odpovědnost supervizorům, zařízení kanceláře, etc.
- h. Vytvořte pravidla vedení spisů (manuální a elektronické).
- i. Vytvořte formuláře pro management případů a vedení spisů. (systém setkání s novými klienty, záznamy ze schůzek s klienty, vyřizování telefonních vzkazů, vedení diáře (schůzky s klienty, běh lhůt, nařízená soudní jednání), adresář klientů, způsob prověření konfliktu zájmů atd.)
- j. Vytvořte systém, který umožní zachovat institucionální paměť kliniky.
- k. Jak budou zajištěny potřeby klientů v průběhu zkouškového období a akademických prázdnin?
- l. Vytvořte postupy supervize a monitorování studentů. Budou mít studenti vždy možnost konzultace postupu se supervizorem? Jak bude zajištěno, že studenti neposkytnou klientům nesprávnou radu.
- m. Vytvořte denní a týdenní rozvrh a postupy. Vytvořte systém přebírání nových případů klinikou.
- n. Vytvořte systém předávání případů novým studentům kliniky v dalším semestru, případně v akademickém roce.
- o. Vytvořte systém odkazování klientů, kteří se na kliniku obrátí a jejichž případ nemůže klinika převzít, na jiné formy pomoci.
- p. Vytvořte systém, jak nakládat s výdaji souvisejícími s klinikou (cestovní náklady, soudní poplatky apod.)

8. Připravte výukové materiály a materiály k poskytování právní pomoci

- a. Jaké výukové materiály budou potřebné pro výuku kurzu?
- b. Vytvořte výukové materiály: připravte výukové plány jednotlivých lekcí, připravte rozvrh lekcí pro výuku teoretických znalostí, v praktických právnických dovednostech a supervizní práci.
- c. Vytvořte elektronickou i hmotnou knihovnu kliniky. Doplněte publikace do fakultní knihovny, pokud třeba.

9. Přípravte se na činnost studentů

- a. Vyberte studenty, kteří se kliniky zúčastní podle stanovených kritérií.
- b. Připravte orientační schůzku pro studenty.
- c. Nechte studenty podepsat formuláře, pokud třeba. (mlčenlivost ve vztahu ke klientům apod.)
- d. Vytvořte postupy supervize a monitorování studentů.
- e. Vytvořte kritéria a způsob hodnocení studentů.
- f. Vytvořte systém záznamů a evaluační formuláře výsledků supervize studentů.

10. Zajistěte lidské zdroje pro kliniku

- a. Kolik vyučujících by mělo připadat na jednoho studenta?
- b. Kolik vyučujících a supervizorů bude třeba? (vezměte v úvahu počet studentů kliniky a potřebných hodin pro supervizi)
- c. Jaké zkušenosti by měli mít vyučující? (pokud třeba rozlišujte mezi vyučujícími, kteří budou na klinice vyučovat a kteří budou dohlížet na praktickou práci studentů)
- d. Kolik podpůrných pracovníků bude třeba? (vedení administrativy, technická podpora apod.) Jaké zkušenosti by měli mít?
- e. Kolik hodin týdně budou jednotliví pracovníci pracovat pro kliniku?
- f. Kdo bude v rámci kliniky vyučovat právní teorii?
- g. Kdo bude vyučovat praktické právní dovednosti?
- h. Kdo bude supervidovat praktickou práci studentů?
- i. Kdo bude zajišťovat administrativní chod kliniky?
- j. Jaké vstupní školení v metodologii výuky je potřebné pro vyučující, aby výuka byla interaktivní a zaměřená na praxi?
- k. Proškolte vyučující v teorii právní úpravy a praktických právnických dovedností.
 - l. Proškolte vyučující v praktických právnických dovednostech.
- m. Proškolte vyučující a ostatní zajišťující chod kliniky ohledně administrace kliniky.
- n. Proškolte vyučující v metodách hodnocení studentů.

11. Zhodnoťte první fázi činnosti kliniky

- a. Stanovte evaluační kritéria pro první fázi
- b. Popište činnost kliniky a hlavní dosažené úspěchy
- c. Jaké plyne poučení z úspěchů i neúspěchů realizace první fáze kliniky?
- d. Jakým způsobem byly řešeny problémy, které se vyskytly?
- e. Jaké změny je třeba provést nebo co je třeba přizpůsobit pro další fázi?

12. Zajistěte udržitelnost kliniky

- a. Co je třeba pro institucionalizaci kliniky a fundraising?
- b. Jaký je střednědobý a dlouhodobý plán pro kliniku (strategické plánování)?

9. Podrobněji k některým organizačním aspektům kliniky poskytující služby klientům

Obecné organizační záležitosti

1. Jaká budou kritéria, podle kterých bude posuzováno, jakým případům se bude klinika věnovat?
Např:
 - a. obtížnost případů vzhledem k současným znalostem a schopnostem studentů,
 - b. zda případy demonstrují škálu právních problémů, které byly probírány v rámci teoretické části kliniky a v průběhu individuálních setkání se supervizory,
 - c. zda se případ týká právního problému, který chce vyučující představit studentům a obsahuje prvky, které odpovídají vzdělávacím cílům kliniky,
 - d. zda bude možné případ vyřešit v průběhu jednoho semestru nebo akademického roku.
2. Jaké informace musí klinika získat od potenciálních klientů k rozhodnutí, zda klinika případ klienta převezme, či ne?
3. Jaký systém odkazování odmítnutých klientů na jiné formy právní pomoci klinika vytvoří?
 - a. například navázání spolupráci s advokátní kanceláří, která bude poskytovat odmítnutým nemajetným klientům právní pomoc pro bono
 - b. navázání spolupráce s nevládními organizacemi poskytujícími právní pomoc v určité oblasti
4. Jakým způsobem bude rozhodováno o tom, že klinika případ nepřevzme?
 - a. ředitel kliniky rozhodne podle předem stanovených kritérií
 - b. kolektiv vyučujících/supervizorů rozhodne na pravidelných poradách
5. Jaké informace musí klinika od klienta minimálně získat, aby mohla rozhodnout o převzetí případu?
6. Jakým způsobem bude klient informován o následujících skutečnostech?
 - a. o tom, že právní pomoc je poskytována studenty
 - b. o tom, že klinika posuzuje jednotlivé žádosti o poskytnutí právní pomoci a vyhrazuje si právo případ klienta odmítnout
 - c. o tom, že ačkoli práce studentů je supervidována zkušenými právníky, studenti jsou ti, kteří hájí zájmy klienta a klient, proto nemá nárok na exkluzivní pomoc supervizora namísto studenta
7. Jakým způsobem klinika zajistí sledování lhůt, zejména procesních?
8. Bude klinika prověřovat případný střet zájmů? Jakým způsobem?

Přijímání klientů

1. Jakým způsobem bude klinika získávat klienty?
 - a. prostřednictvím novinové inzerce, distribuce letáků (kam bude klinika letáky distribuovat), spolupráce s nevládní organizací (NNO bude odkazovat klienty na kliniku) apod.? Jaké další metody může klinika využít k získání klientů?
2. Kdo bude provádět vstupní pohovor s klientem?
 - a. studenti?
 - b. vyučující/supervizoři?
 - c. administrativní pracovník kliniky?

3. Jakým způsobem potencionální klient může kontaktovat kliniku?
 - a. osobně?
 - b. telefonicky?
 - c. pouze na základě domluvené schůzky?

4. Jak často bude klinika přijímat klienty v kanceláři? Např.:
 - a. příklad několik hodin denně (od 16:00 do 18:00 hod.)
 - b. jeden nebo dva dny v týdnu
 - c. je možné vytvořit rozvrh studentů tak, aby mohli přerušit svou hlavní činnost v rámci kliniky a provést pohovor s klienty, kteří se na kliniku obrátí podle četnosti přijímání klientů?

Spisy a archivace dokumentů

1. Vytvořte pravidla ohledně archivování informací a dokumentů, které klinika přijme v souvislosti s poskytováním právní pomoci. Kdo bude sledovat, jak jsou tato pravidla dodržována?

2. Jaké vstupní informace musí být standardně získány o každém případě? Např.:
 - a. veškeré kontaktní informace o klientovi, případně jeho příbuzných
 - b. typ případu (jaká oblast právní úpravy se na případ vztahuje)
 - c. shrnutí právních okolností k určení právního problému - toto by mělo být podkladem pro rozhodnutí kliniky nepřevzít případ
 - d. během první schůzky s klientem je třeba získat informaci, jak je případ komplikovaný a jaké kroky bude od studentů vyžadovat

3. Mělo by být stanoveno, jaké podrobné informace o případě by měly být získány, jakmile je případ klinikou převzat. Např.:
 - a. datum, kdy se klient obrátí na kliniku.
 - b. datum zahájení posuzování případu;
 - c. jména a údaje relevantních osob, svědků, kontaktních osob v relevantních institucích;
 - d. prohlášení klienta o nemajetnosti.;
 - e. informace, kdy byly telefonicky kontaktovány relevantní osoby, svědci a instituce a informace získané telefonem;
 - f. záznamy o schůzkách s klientem nebo jinými relevantními osobami, informace získané v průběhu schůzky, závěry schůzky – co bylo s klientem dohodnuto
 - g. záznamy soudních jednání, jejich výsledek a datum dalšího nařízeného jednání;
 - h. kontaktní údaje advokáta protistrany
 - i. záznamy o lhůtách v případě;

10. Jak vytvořit učební plán (syllabus) kliniky?

Otázky, které by si měl vyučující klást při přípravě syllabu

1. Jakou právní teorii a praktické právní dovednosti by se studenti měli naučit?
2. Které z těchto dovedností jsou nezbytné a které fakultativní?

Přehled praktických právnických dovedností, jejichž výuka by měla/mohla být součástí výukového plánu

- řešení právních problémů,
 - práce s právními informacemi,
 - právní analýza, analytické schopnosti
 - aplikace právních norem,
 - právní výzkum,
 - komunikační dovednosti (ústní i písemné, prezentační dovednosti)
 - vedení pohovoru s klientem a poskytování poradenství klientovi
 - vyjednávání/jednání s různými subjekty zúčastněnými na právních procesech,
 - ústní i písemné argumentační schopnosti,
 - práce s právními informačními systémy, právní výzkum
 - právní psaní
 - příprava právních podání,
 - litigace (vedení soudního sporu/vystupování před soudem, vedení výslechu) a znalost procesu alternativního řešení sporů
 - efektivní management právní práce, time management
 - rozpoznání a řešení profesních etických konfliktů
 - profesní odpovědnost, hodnoty a role právníka ve společnosti
 - teamová spolupráce
3. Jak klinika může sladit požadavky praktické části a úroveň schopností studentů?
 4. Jaké teoretické právní znalosti by studenti měli mít?
 5. Budou studenti schopni použít teoretické právní znalosti v rámci kliniky?⁶
 6. Jaké metody výuky budou použity k výuce výše uvedeného?

Pokud je předmět součástí vzdělávacího plánu, musí splňovat požadavky fakulty na něj kladené, co do obsahu, metodologie výuky a způsobu hodnocení studentů. Syllabus by měl být vytvořen k naplnění cílů kliniky a odpovídat zvolenému modelu kliniky. Syllabus se bude lišit podle toho, zda se jedná o kliniku, která poskytuje právní pomoc klientům, street law kliniku, všeobecnou

⁶ Barbara Schatz, Ekatarina Shugrina, Integrating Clinical Legal Education Into The Law School Curriculum Developing the Clinical Syllabus, Legal Capacity Development Program Documents, Open Society Justice Initiative (OSJI), Open Society Institute, Budapest, at file with OSJI, <http://www.soros.org/initiatives/justice>

(nespecializovanou) kliniku, specializovanou kliniku, kliniku, která je umístěna na fakultě nebo mimo fakultu atd.

Vedle právní úpravy i praktických právnických dovedností by sylabus měl obsahovat i element sociální spravedlnosti, aby studenti získali povědomí o problémech nemajetných lidí a o způsobech, jak tyto problémy řešit.

Výuka v rámci teoretické části kliniky by měla být prakticky orientovaná a založená na interaktivních metodách výuky (viz. přehled interaktivních metod výuky kap. č. 12). Studenti by měli být vzdělávání formou zážitkového učení, kdy teoreticky vysvětlené praktické právnické dovednosti aplikují v praxi v kontaktu se skutečnými klienty. Vzdělávací proces na klinice by se měl skládat z interaktivních lekcí, praktických cvičení, praktické práce s klienty (nebo jinou cílovou skupinou kliniky) a supervize studentů. Je důležité propojit teoretický komponent kliniky s praktickou prací studentů. Vyučující může například vytvořit takový sylabus, kdy teoretický komponent sleduje časový sled praktické práce studentů. Například výuková hodina o vedení pohovoru s klientem předchází prvnímu setkání studentů s klientem. V rámci teoretické přípravy na právní psaní studenti mohou sepsat podání v případech, na kterých pracují apod. Dovednosti mohou být vyučovány v pořadí, v jakém jsou obvykle třeba při práci na případu klienta. I přesto, že hodnocení studentů musí splňovat požadavky na hodnocení stanovené fakultou, mělo by se týkat i praktických právnických dovedností studentů a jejich výkonu v rámci kliniky.

Práce na klinice je pro studenty časově náročná a většinou vyžaduje jak od studentů, tak od vyučujících více práce než klasické předměty. Práce na klinice může vyžadovat mnoho času stráveného mimo fakultu (na soudních jednáních, v případě street law kliniky na středních školách nebo ve věznicích apod.). Je důležité, aby práce na klinice neměla negativní dopad na další akademické povinnosti studentů.

Příklady sylabu právní kliniky

Sylabus kliniky práva životního prostředí, Universita v Pittsburghu

Environmental Law Clinic, University of Pittsburg

<http://www.chec.pitt.edu/Syllabus%20Sp092.pdf>, 23.1. 2010

Sylabus kliniky práva životního prostředí, Universita Yale

Yale Environmental Law Clinic

<http://elc.research.yale.edu/syllabus>, 23. 1. 2010

Sylabus kliniky imigračního práva, Hamline University School of Law

<http://law.hamline.edu/files/ImmigrationClinic.pdf>

11. Jak vytvořit výukový plán klinické lekce?^Z

Tato část se věnuje efektivnímu výukovému plánu klinické lekce. Při přípravě výukového plánu klinické lekce by měl vyučující mít na paměti především vzdělávací cíle lekce – tj. co by studenti měli znát na jejím konci. Ideálně by výsledkem lekce měly být teoretické znalosti, praktické dovednosti a uvědomění si důležitosti určitých hodnot/principů.

Teoretické znalosti jsou to, co studenti budou na konci lekce vědět o hmotné nebo procesní právní úpravě, o teoretickém rámci praktických právnických dovedností nebo o určitých hodnotách/principech (profesní odpovědnost, role právníka ve společnosti apod.). Na konci hodiny budou studenti schopni vysvětlit např. jak správně vést pohovor s klientem.

Praktické dovednosti zahrnují to, co budou schopni studenti udělat na konci lekce. Na konci lekce budou studenti schopni správně provést např. pohovor s klientem.

Hodnoty/principy představují to, co si jako hodnotu budou studenti uvědomovat na konci lekce. (Na konci lekce si studenti budou uvědomovat význam např. empatického vedení pohovoru s klientem.

Na začátku lekce by měly být studentům vysvětleny vzdělávací cíle lekce. Cíle by měly být součástí výukového plánu hodiny, aby měl vyučující jasno v tom, co chce během lekce studenty naučit. Předem definované cíle rovněž umožňují vyučujícímu kontrolu, zda dosáhl toho, čeho dosáhnout chtěl.

Efektivní výuka na klinice by měla využívat interaktivní výukové metody, aby bylo podpořeno kognitivní učení studentů. Tradiční přednáška není v tomto případě vhodná forma výuky. Vyučující by měl mít na paměti prvky efektivní lekce (uvedené dále) a propojit je s interaktivními výukovými metodami.

Efektivní lekce by měla obsahovat následující prvky:

1. látka (hmota) daného tématu (právní úprava, lidská práva, profesní etika, teoretické základy praktických právnických dovedností)
2. širší kontext tématu – politické aspekty (proč byla přijata taková právní úprava, efektivnost právní úpravy v praxi apod.)
3. konfliktní zájmy/hodnoty – např. ochrana práv poškozených v trestním řízení versus právo na spravedlivý proces obviněného
4. interaktivní výukové metody
5. praktické rady/tipy (např. jak v praxi postupovat v souvislosti s relevantními aspekty právní úpravy)

Při vytváření výukového plánu můžete využít následující návod.

1. krok: Stanovte téma lekce
2. krok: Stanovte cíle lekce = jaké znalosti, dovednosti a hodnoty studenti získají na konci hodiny
3. krok: Stanovte obsah lekce = co musí lekce pokrývat v oblasti znalostí, dovedností a hodnot (co musí být předmětem výuky z každé oblasti)
4. krok: Stanovte interaktivní výukové metody, které budou použity k výuce obsahu lekce, aktivity během lekce
 - 4.1. Brainstorming (5 min.)
 - 4.2. Rozdělte studenty do malých skupin (5 min.)
 - 4.3. Hledání odpovědí na zadané otázky v malých skupinách (10 min.)
 - 4.4. Sdělení výsledků diskuse ve skupinách (20 min.)

⁷ Tato sekce je založena na informacích obsažených v David McQuoid-Mason and Robin Palmer: African Law Clinician's Manual, Open Society Justice Initiative (OSJI), Open Society Institute, Budapest, at file with OSJI, <http://www.soros.org/initiatives/justice>

- 4.5. Všeobecná diskuse a prověřovací otázky (10 min.)
5. krok: Vytvořte seznam pomůcek, které budete potřebovat na hodinu (text k rozdání s případovou studií, projektor, flipchart, apod.)
6. krok: Vytvořte seznam závěrečných otázek k ověření toho, zda jste dosáhli cíle lekce

Příklad výukového plánu

Téma: Práva obětí trestných činů a specifika právní pomoci obětem

Výsledek: (co by se studenti měli na konci bloku naučit)

Znalosti: (teoretické)

1. Studenti znají postavení oběti trestných činů v trestním řízení
2. Studenti znají možnosti odškodnění obětí trestných činů
3. Studenti znají teorii vedení pohovoru s obětí trestného činu
4. Studenti znají specifika obětí znásilnění

Dovednosti: (psychosociální, praktické)

1. Studenti rozvíjí schopnost právní argumentace
2. Studenti rozvíjí praktické právní dovednosti ve vztahu k obětem trestných činů zejména vedení pohovoru s klientem

Hodnoty: (etické)

1. Studenti ctí princip ochrany zvláště ohrožených obětí před sekundární viktimizací

Obsah: (co bude v lekci vyučováno)

1. Práva a postavení obětí trestných činů v trestním řízení
2. Odškodňování obětí trestných činů v trestním řízení a v občansko- právním řízení (žaloba na ochranu osobnosti)
3. Standardy ochrany obětí trestných činů v judikatuře ESLP
4. Teorie vedení pohovoru s obětí trestného činu
5. Praktické vedení pohovoru s obětí trestného činu

Aktivity: (metody výuky – měly by převažovat interaktivní metody)

180 minut + 15 minut přestávka (90 minut + 15 min. přestávka + 90 minut)

1. **Brainstorming:** Co je to sekundární viktimizace a jak k ní dochází (10 min.)
2. **Prezentace** – práva obětí trestných činů (10 min.)
3. **Práce ve skupinách:** Kasuistika (30 min.)
4. **Diskuze:** Rozebrání kasuistiky a odpovědí na otázky (30 min.)
5. **Prezentace:** Teorie vedení pohovoru s obětí trestného činu (10 min.)

Přestávka 15 min.

6. **Zadání role play, rozdělení rolí, příprava** (15 min.)
7. **Role play:** Pohovor s obětí trestného činu (20 min.)
8. **Rozebrání role play** se studenty (10 min.)
9. **Videa** (1-8)(35 min.)

- 1) Video 1 (2,5 a 2,5 min.) - navázání kontaktu - model
- 2) Video 2 (1 a 2 min.) - navázání kontaktu - nedůvěra a pochybnosti
- 3) Video 3 (1 minuta, 5 min. a 2 min.) - Subjektivní interview - model
- 4) Video 4 (2 min. a 1 min.) - subjektivní interview - právní otázky
- 5) Video 5 (1 min. a 1 min.) - subjektivní interview - strukturování

- 6) Video 6 (1 min. a 1 min.) - subjektivní interview - nedůvěra
- 7) Video 7 - poskytnutí informací - model
- 8) Video 8 (2 min. a 1 min.) - poskytnutí informací - tlak na oběť

Zdroje: (pomůcky potřebné k výuce)

Kazuistika
Prezentace Práva obětí
Prezentace Teorie vedení pohovoru s obětí
Handout teorie vedení pohovoru s obětí
Zadání role play
Videa 1-8
rozdělení praxí a studentských klinických projektů
trestní řád
M.C. v. Bulgaria

Téma: Práva osob s duševní nemocí

Výsledky:

I. Znalosti:

- 1) Studenti znají právní úpravu řízení o způsobilosti k právním úkonům a řízení o převzetí a dalším držení v ústavu zdravotnické péče, včetně úpravy mezinárodní. Znají hodnoty, které tato úprava má chránit, a dokážou tuto právní úpravu aplikovat.
- 2) Studenti znají nedostatky při aplikaci zmíněné právní úpravy i nedostatky jí samotné.

II. Dovednosti

- 1) Studenti rozvíjí schopnost práce s právním textem a aplikace práva.
- 2) Studenti kriticky přistupují k soudnímu rozhodnutí i ke znaleckému posudku.

III. Hodnoty

ochrana osobní důstojnosti, zásada sebeurčení a rozhodování o sobě, ochrana osobní svobody

IV. Obsah

(časový rámec)

- Představení se (5 min)
- Ice breaker (5 min)
- Prezentace – řízení o způsobilosti k právním úkonům, opatrovnické řízení (20 min)
- Případ paní T. – I. část (způsobilost) – práce ve skupinách, řešení případu (35 min)
- Rozbor řešení, diskuse (25 min)

Přestávka 15 min

- Shrnutí celé části před přestávkou (5 min)
- Prezentace – detenční řízení, relevantní judikatura ESLP (25 min)
- Případ paní T. – II. část (detence) – práce ve skupinách, řešení případu (20 min)
- Rozbor řešení, diskuse (20 min)

Závěr, zhodnocení, připomenutí možnosti praxe (5 min)

(v rezervě – znalecký posudek v řízení způsobilosti k právním úkonům)

Zdroje:

- Flipchart, fixy
- Dataprojektor
- Notebook
- Zákony: občanský soudní řád, občanský zákoník, zákon o péči o zdraví lidu
- Mezinárodní úmluvy: Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o lidských právech a biomedicíně, Úmluva o právech osob se zdravotním postižením
- Powerpointové prezentace: řízení o způsobilosti k právním úkonům, detenční řízení
- Materiály pro případy: Případ paní T., rozsudek obvodního soudu – zbavení způsobilosti,
- Evaluační dotazník

12. Výukové metody právních klinik

V rámci klinického právního vzdělávání jsou používány interaktivní metody výuky. Interaktivní výukové metody vyžadují aktivní participaci studentů na výuce. Tradiční frontální výuka (přednášky) se používá minimálně. To proto, že jedním z cílů klinického vzdělávání je rozvinout praktické právní dovednosti studentů a přednáška není efektivní metodou k výuce praktických právních dovedností a k zajištění toho, aby studenti porozuměli cílům kliniky, své roli na klinice, potřebám klientů, etickým aspektům a otázkám profesní odpovědnosti. Psychologické studie navíc prokázaly, že to, co si studenti zapamatují, závisí na použité výukové metodě a že studenti si zapamatují více informací při použití interaktivní výukových metod (procento zapamatování informace je u přednášky 5%, pokud si studenti sami čtou text 10%, v případě použití audiovizuálních metod 20%, při diskusi v malých skupinách 50%, pokud je studentům něco předvedeno a studenti to poté prakticky aplikují, zapamatují si 90%).

V rámci výuky na klinice by měl být vedle praktické aplikace získaných znalostí věnován prostor také sociálnímu kontextu problému právních problémů cílové skupiny kliniky (klientům, studentům středních škol v případě street law kliniky) a role práva a právníků při řešení sociálních problémů. Studenti by se měli aktivně podílet na diskusi o těchto otázkách.

V případě kliniky, která poskytuje právní pomoc klientům, by studenti měli mít možnost diskutovat o svých případech na seminářích. Praktická práce studentů na případech s sebou přináší mnoho otázek z oblasti profesní etiky, komunikace a vztahu s klientem. Tyto diskuse na seminářích by neměly nahrazovat individuální supervizi studentů, ale diskuse případů ve skupině facilitována vyučujícím pomůže studentům identifikovat a řešit takové problémy a umožní jim učit se od sebe navzájem.

Využití interaktivních metod výuky vyžaduje od vyučujícího, aby přípravě výukové lekce věnoval více času. Jsou také náročnější z hlediska time-managementu výukové hodiny.

Mezi interaktivní metody výuky patří

1. Brainstorming
2. Diskuse v malých skupinách
3. Případové studie
4. Hraní rolí
5. Otázky a odpovědi
6. Debaty
7. Hry
8. Hypotetická problémy
9. Simulovaná soudní řízení
10. Prezentace studentů
11. Zaujetí stanoviska
12. Visuální pomůcky
13. Využití externích expertů
14. Exkurze

Modelové příklady interaktivních výukových bloků a technik najdete v češtině v materiálu **Jak zlepšit výuku práva** zde.

Další materiály o interaktivních metodách výuky práv v angličtině:

Interactive teaching methods and handbook for law professors at University of Pristina Law School, Mary Pat Treuhart, ABA/Rule of Law Initiative, May 2007

<http://www.abanet.org/rol/publications/kosovo-teaching-manual-eng.pdf> , 23.1.2010

Teaching methodologies, Practical law for Cambodians , Bridges Across Borders, Southern Asia

http://www.babsea.org/volunteer/BABSEA_Teaching_Methods_Manual.doc , 15.11.2010

Bibliografie článků o efektivních metodách výuky

<http://www.lib.nus.edu.sg/linus/00oct/etmooct.html>, 23.1.2010

13. Největší mýty o klinickém právním vzdělávání

Tato vzdělávací metoda má původ v USA a je cizí systému českého právního vzdělávání.

O přenositelnosti modelu klinického právní vzdělávání svědčí fakt, že se rozvíjí ve středo- a východoevropském regionu od poloviny devadesátých let. V současné době existuje v tomto regionu na právnických fakultách více než 100 klinik.⁸ Kliniky vznikly např. v Maďarsku, Moldávii, Ukrajině, Slovinsku či Slovensku, k velkému rozvoji klinik došlo v Polsku.⁹ Vznikají sdružení vyučujících klinik, centra výzkumu a podpory klinik, programy výměny zkušeností jako jsou např. Global Alliance for Justice Education (GAJE), Legal Clinics Foundation (Polsko), Clinical Legal Education Foundation (Rusko), Ukrainian Legal Clinics Association (Ukrajina), Association for Moldovan Legal Clinics (Moldavsko).

Fakulty zde nejsou od toho, aby poskytovaly právní pomoc.

Poskytování právní pomoci je pouze vedlejší produkt právních klinik. Klinika by měla být především chápána jako metoda vzdělávání, která zkvalitňuje výuku a doplňuje ji o v dnešní době téměř chybějící praktický rozměr.¹⁰

Poskytování právních služeb je vyhrazeno zákonem pouze advokátům.

Případné námitky advokátní komory lze překonat tak, že právní služby v rámci kliniky budou poskytovány pod dohledem advokáta, případně budou realizovány ve spolupráci s většími advokátními kancelářemi v rámci jejich *pro bono* aktivit. Ostatně i advokátní stav má nepochybně zájem o co nejlepší kvalitu přípravy studentů na fakultách.¹¹

Vyučující na právnických fakultách nemají dostatečné praktické zkušenosti, aby mohli vyučovat na klinice.

Vedle spolupráce s advokáty a advokátními kancelářemi lze vyřešit nedostatek odborníků z praxe, kteří by na klinikách vyučovali, zapojením nevládních organizací, které mají často dlouholeté zkušenosti s poskytováním právní pomoci sociálně slabým klientům v dané oblasti a přímý kontakt s potenciálními klienty kliniky.¹²

Není úlohou právnických fakult připravit studenty na výkon právní praxe, toto by mělo být úlohou dalšího právního vzdělávání.

Proč však klinické právní vzdělávání bylo považováno za nezbytnou vzdělávací metodu na právnických fakultách v regionu, kde po univerzitním vzdělávání následuje praktické právní vzdělávání? Ačkoliv následná právní praxe po ukončení vzdělávání na právnické fakultě je tradičním a dlouhodobě zakotveným prvkem právního vzdělávání ve středoevropském regionu, nejevila se jako dostatečná k naplnění cílů vzdělávání pro nedostatek výukových prvků. Pochopitelně právnické fakulty nemohou zcela připravit absolventa na praktický výkon konkrétní právní profese, v tom je role

⁸ Hovhannisian L., Clinical Legal Education: A Practice-Oriented Methodology Developing in New Member States of the European Union, *PILI Papers no. 2*.

⁹ V Polsku existují právní kliniky na 24 právnických fakultách, které sv období října 2006 až června 2007 řešily celkem 9 399 případů.

¹⁰ Dohnal V., *Právní kliniky – vzdělávací model pro 21. Století?*, *Via Iuris*, 1/2005 vyšlo v časopisu *Právní fórum* 2/2005 z 28. 2. 2005

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

další profesní přípravy zcela nezastupitelná. Diskutabilní je však efektivita dalšího profesního vzdělávání právníků ve výuce praktických právnických dovedností. Získávání praktických právních dovedností se děje spíše nahodile. Výuka praktických dovedností není nijak strukturovaná, praktikující právníci, kteří sami nebyli vzděláváni v praktických právních dovednostech, nejsou schopni studentům poskytnout systematické vedení a zpětnou vazbu. Za současného uznání významu dalšího praktického vzdělávání, mnoho právnických fakult dospělo k závěru, že neefektivněji jsou praktické právnické dovednosti vyučovány, pokud je jejich výuka strukturována již v rámci studia na fakultě. Studenti se v rámci klinik učí reflektovat a hodnotit praktické zkušenosti, což je důležité pro dlouhodobé učení a zachování toho, co se již studenti naučili v rámci výuky dovedností. Významně se tím zvyšuje schopnost studentů učit se v rámci dalšího praktického právnického vzdělávání a vůbec celoživotní praxe.¹³

Právní klinika je pro fakulty příliš drahá s ohledem na náklady na vzdělání jednoho studenta.

Z hlediska financování je doba pro zakládání právních klinik na právnických fakultách nanejvýš příznivá díky Operačnímu programu Rozvoji lidských zdrojů Evropské unie, v rámci něhož lze financovat projekty na zkvalitňování výuky na vysokých školách.

¹³ Edwin Rekosh, “The Possibilities For Clinical Legal Education in Central and Eastern Europe”. Paper delivered at the meeting of law faculty deans in Budapest, May 1998 (available at www.pili.org).

14. Právní kliniky na českých právnických fakultách

Centrum pro klinické právní vzdělání

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

<http://www.upol.cz/fakulty/pf/centrum-pro-klinicke-pravni-vzdelavani/>

15. Zahraniční asociace právních klinik a organizace podporující rozvoj právních klinik

Clinical Legal Education Association (CLEA), USA

<http://www.cleaweb.org/index.html>

Clinical Legal Education Foundation, Rusko

<http://www.clef.ru/en/>

Legal Clinics Foundation, Polsko

http://www.fupp.org.pl/index_eng.php

Ukrainian Association of Legal Clinics, Ukrajina

<http://www.legalclinics.org.ua/eng/>

Open Society Institute, Open Society Justice Initiative, Budapešť, Maďarsko (mezinárodní)
Legal Capacity Program

http://www.soros.org/initiatives/justice/focus/legal_capacity

Public Interest Law Institute, Budapešť, Maďarsko (mezinárodní)

http://www.pili.org/index.php?option=com_content&view=article&id=253&Itemid=203

Global Alliance for Justice Education (mezinárodní)

<http://www.gaje.org/>

16. Materiály o klinickém právním vzdělávání

Clinical Legal Education: An Annotated Bibliography, by J. P. Ogilvy, revised 2005

<http://faculty.cua.edu/ogilvy/Biblio05clr.htm>

(tematicky organizovaný seznam článků, esejí, knih a kapitol o klinickém právním vzdělávání)

Public Interest Law Database on Clinical Legal Education (CLE)

General Articles, Models of CLE Programs , Organizing and Maintaining Clinical Legal Program

[http://www.pili.org/index.php?option=com_bookmarks&Itemid=83&mode=0&catid=2&navstart=0&search=*](http://www.pili.org/index.php?option=com_bookmarks&Itemid=83&mode=0&catid=2&navstart=0&search=)

Open Society Justice Initiative Database on Clinical Legal Education, Open Society Institute

http://www.soros.org/initiatives/justice/focus/legal_capacity/articles_publications/sub_listing

Metodologie výuky

Teaching methodologies, Practical law for Cambodians , Bridges Across Borders, Southern Asia

http://www.babsea.org/volunteer/BABSEA_Teaching_Methods_Manual.doc , 15.11.2010

Materiály o přípravě sylabu, výukových metodách street law kliniky
<http://www.streetlaw.org/en/Index.aspx>

Best Practices for Legal Education, Roy Stuckey and Others, CLEA 2007
http://www.cleaweb.org/documents/bestpractices/best_practices-full.pdf

Odborné časopisy o klinickém právním vzdělávání

Clinical Law Review

<http://www.law.nyu.edu/journals/clinicallylawreview/index.htm>

International Journal on Clinical Legal Education

http://www.northumbria.ac.uk/sd/academic/law/entunit/norlawpress/jour/IJCLE_2/?t=1267786909
125